

Savaş ve Savaşmak: Batı'nın Terörle Mücadele Pratiklerinin Paradoksu Üzerinde Düşünmek

G. Pınar ERKEM*

Özet

Bu çalışmanın amacı Clausewitz'in 'Savaş Üzerine' (On War) adlı klasik eserinde belirgin bir biçimde ayırt etmiş olduğu "savaş" ve "savaşmak" kavramlarının anlam farklılıkları çerçevesinde özellikle 11 Eylül 2001 ertesinde Batı blokunun benimseyip askeri doktrinlerini yapılandırdıkları savaş mantığının paradoksal sorunlarını tartışmaktır. Savaş ve strateji, ya da farklı ifade edersek "savaş" ve "savaşmak" kavramları arasındaki ilişki ve farklılık, Clausewitz'in tanımlaması ve daha sonra bu konuda mevcut yazında gerçekleşen tartışmalar üzerinden, açıklanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak Clausewitz'in yaklaşımı benimsenerek, savaşın siyasi bir kavram olduğu ifade edilmiş ve örneklenmiş; yanlış bir şekilde strateji olarak yaklaşıldığında yaşanan deneyimler Vietnam ve Irak savaşları örnekleri ile çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Savaş, Savaşmak, Strateji, Clausewitz, ABD

War and Warfare: Considering the paradox of implementation of terror prevention by the West

Abstract

The aim of this paper is to discuss the paradoxical problems of the war logic, which was adopted by the Western bloc particularly after the September 11, 2001 attacks in restructuring their military doctrines, within the scope of Clausewitz's differentiation of the concepts of war and warfare in his famous book 'On War'. War and warfare, or to put it differently, the relationship and difference between war and warfare, are tried to be analyzed through the definition of Clausewitz and the academic discussions in the literature afterwards. As a result, Clausewitz's approach has been found relevant; the claim that war is a political phenomenon is supported and exemplified. Moreover, the outcomes of the situations when war is wrongly considered as a strategy, tried to be shown through cases like Vietnam or Iraqi wars.

Keywords: War, Warfare, Strategy, Clausewitz, USA

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York şehrinde bulunan ve kapitalizmin uluslararası sistemdeki hâkimiyetiyle, Batı medeniyetinin hegemonyacı üstünlüğünü simgelediği iddia edilen İkiz Kulelere yapılan ve büyük can kaybıyla sonuçlanan saldırılar, başta saldırının hedefi olan ABD olmak üzere, bütün Batılı ülkelerin güvenlik tanımlamalarını yeniden değerlendirmeleri sonucunu getirdi. Gerçekte söz konusu güvenlik tanımı, 1989'da Sovyetler Birliği'nin kendini tasfiye etmesinin ardından çözülen Doğu blokunun oluşturmuş olduğu tehdidin ortadan kalkmasıyla zaten bir belirsizlik krizi içine girmiş bulunmaktaydı. Buna karşılık, 1991'de modern dünyanın ilk 'kolektif barış' deneyimi olarak düşünülebilecek Birinci Körfez Krizinin geniş katılımlı koalisyonla, askeri harekâtlar ile çözümlenmesini takiben, Somali ve Bosna'ya yapılan ve Ruanda'ya yapılamayan müdahaleler Batılı devletlerin güvenlik tanımlarının klasik savaşın öngördüğü çatışma mantığından farklılaşarak yeni bir savaş mantığına doğru kaymasına neden oldu.

Ortaya çıkan bu yeni savaş mantığına dair farklı görüşler ortaya atıldı. Bu görüşler Clausewitz'in yaklaşımıyla benzerlik taşıyabildiği gibi, tamamen eleştirel yaklaşımlar da

---

* Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mektup: pinarkerem@gmail.com

ortaya çıktı. Jon Mueller'in tanımına göre yeni savaş mantığı, egemenlik alanlarını kontrol etmekte zorlanan devletlerin yarattıkları otorite boşluklarında ortaya çıkan ve uluslararası düzlemde meşruluğu olmayan oluşumların¹ finanse ettikleri disiplinsiz paralı milisler tarafından yapmakta oldukları canice savaşa karşı, Batılı orduların yürütmesi gereken düzenli bir mücadeleydi.² Mueller'in tanımladığı savaş devletler arasında olan bir çatışma değildi; tersine, ulus-devletlerin askeri güçleri ile bu yapıyı oluşturmakta başarısız olan devletlerin egemenlik alanlarındaki açıklarda yuvalanan vahşi, hukuksuz caniler arasında ve bunların yaratmış oldukları düzensizlik içinde acı çekmekte olan insanları kurtarmak için yürütülen bir harekâtlar bütünüydü. Öte yandan, realist bakış açısına sahip olan Mueller'in aksini savunan yaklaşımlar da ortaya çıktı. Örneğin, Mary Kaldor gibi eleştirel yaklaşıma sahip bazı yazarlar, özellikle 21. yüzyıldan itibaren yaşanan gelişmeleri Clausewitz'in yaklaşımının sona ermesi olarak yorumladı.³ Kaldor yeni ile eski savaşı birbirinden ayırırken kriteri, devlet ve devlet ötesi olarak koydu ve yeni savaşları devletler değil, toplumlar bağlamında açıkladı.⁴ Özetle yeni dünyada savaş kavramı değişmişti. Devletlerin birbirleriyle savaşmadığı böyle bir ortamda savaş varlığını farklı bir boyutta devam ettirmektedir.

11 Eylül saldırıları ertesinde, başta ABD olmak üzere, Batı bloku kendi güvenlik tanımlarını bu yeni savaş mantığı üzerinden yeniden şekillendirdi. Böylece klasik savaş teorisini olan Carl von Clausewitz'in savaşı "siyasetin başka araçlar ile devamı" olarak ortaya koyan tanımı tamamen rafa kalkarken, bunun yerine Aziz Augustin'in doğru yolunda yapılan mücadele mantığı üzerine kurulu "haklı savaş" mantığına yakın olan yeni savaş tanımı benimsendi.⁵ Fakat bu yeni yaklaşım teröre karşı müdahalede, harekâtlar ölçeğinde başarılar elde etse de temel amaç olan terörün sona erdirilmesi konusunda soru işaretlerini de beraberinde getirmiştir. Bu durumda, savaşın anlamı konusunda temel kaynaklara dönmek, Clausewitz'in yaklaşımını incelemek, teröre karşı savaş kavramının başarısızlığının nedenlerini ortaya koymak önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı Clausewitz'in 'Savaş Üzerine' adlı klasik eserinde belirgin bir biçimde ayırt etmiş olduğu savaş ve savaşmak kavramlarını karşılaştırarak analiz etmektir. Bu iki kavramın anlam farklılıkları çerçevesinde Vietnam Savaşı ve Irak Savaşı gibi örnekler çerçevesinde, savaşın amacının belirlenememesinin sonuçları oraya konulmaya çalışılacaktır. Bunun sonucunda, 11 Eylül 2001 ertesinde Batı blokunun benimseyip askeri doktrinlerini yapılandırdıkları terörle mücadele mantığının paradoksal sorunlarının temeli ortaya konulmuş olacaktır.

Clausewitz ve Savaş: Savaşmanın Prensiplerinden Savaşın Prensiplerine

Clausewitz, emeklilik döneminde kaleme aldığı ve ölümünden sonra basılmış olan 'Savaş Üzerine' adlı eserinde savaş kavramını incelemiş ve bu eseri savaş kavramını kuramsallaştıran ilk çalışma olarak önem kazanmıştır. Kendinden önceki çalışmalardan farklı olarak Clausewitz'in eseri, savaşları tekil olarak çözümleme yolunda gitmemiş, savaşı olgusal olarak analiz ederek savaşın "özünü keşfetmeye" çalışmıştır. Bu bakımdan

¹ Bunlar Mueller'in tanımı çerçevesinde terör örgütlerinden yağmacı çetelere kadar uzanan bir yelpazede sıralanmaktadır.

² Mueller, John, Remnants of War, Cornell University Press, Ithaca 2004, s. 8-17.

³ Bilgin Aytaç, Gizem, Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale: İnsan Güvenliğinden Irak Müdahalesine Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Dezanj Yayınları, İstanbul 2014, s.239.

⁴ Kaldor, Mary, New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, Polity, Cambridge 2006, s 15.

⁵ Haklı Savaş kavramı için bkz.: Ereker, Fulya, "İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı", Mustafa Aydın, Hans Günther Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat (der), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s.45-75.

Clausewitz'in savaşı bilim haline getirdiği ifade edilebilir.⁶ Sun-Tzu'nun 'Savaş Sanatı' isimli eseri ile birlikte, Clausewitz'in 'Savaş Üzerine' eseri, savaş kuramı alanında yazılmış temel eserlerdendir. Her iki eser de savaşın siyasal bir kavram olduğunu kabul ettiklerinden dolayı ortak bir paydada buluşurlar.

Clausewitz savaşın siyasal bir kavram olduğunu iddia eder. Strateji kavramıyla, yani savaşın eylemsel yanı ile teorik yanını hiyerarşik şekilde birbirinden ayırır. Bu teorik ayrımı temel alarak, Colin S. Gray "Savaşmanın Prensiplerinden Savaşın Prensiplerine" (From Principles of Warfare to Principles of War) isimli makalesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politikasının savaş kavramını algılayışını, Clausewitz'in savaş kuramı temelinde net bir şekilde eleştirir. Gray'e göre, ABD savaşın kavramsal yönünü ve savaş ile strateji arasındaki farkı algılayamamıştır, bu nedenle de yürüttüğü savaşlarda istenen düzeyde başarılı olamamaktadır. Gray'in iddiasına göre ABD'nin savaşın prensipleri olarak algıladığı hususlar, "savaşın" değil "savaşmanın" ya da savaşmak için uygulanan stratejinin prensipleridir.⁷ Gray ABD'nin bu yanlışlığını düzeltmek için, savaşın prensiplerini Clausewitz'in kuramı ışığında Washington'un dış politikası için yeniden düzenler. Burada üzerinde önemle durulması gereken nokta, kavramsal savaş ile eylemsel olarak savaşmak arasındaki farkın tespit edilmesidir. Bu çalışmanın izleyen iki bölümünde sırasıyla bu kavramlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir konu da strateji ile savaş arasındaki ilişkinin savaş sırasında ilki lehine değişmesidir. Stratejinin veya savaşma eyleminin, savaş sürecinde öne çıkması ve savaşın kurama ya da siyasaya göre değil, stratejiye göre yönetilmesi çözülmesi gereken bir sorundur. Zira Clausewitz'e göre savaş temelde siyasal bir kavramdır ve savaşmak ise bu siyasal tanım çerçevesinde şekillenen bir şiddet kullanma eylemidir ve amacı rakibe kendi iradenizi kabul ettirmektir.⁸ Bu iki kavramın eşleşmesi ile oluşan strateji savaşın siyasal amacına göre, savaşın planlanma ve yürütme aşamalarını oluşturur ama her savaş siyasal amaçlar için yapıldığından, stratejinin amacı da (galip gelenin lehine olması muhtemel) yeni bir barış ortamının oluşmasını sağlamaktır.⁹

Gray, adı geçen makalesinde, ABD'yi eylemsel olarak savaşı gerçekleştirme ve bu yönde teknoloji geliştirme konusunda çok iyi bulur, fakat işin teorik kısmında, savaşın kavramsal olarak algılanması ve strateji geliştirilmesinde isteksiz olduğunu ileri sürer.¹⁰ Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde açıklanacak olan savaş-strateji-taktik kavramlarının farkı ortaya konulduğunda görülecektir ki Gray'in çözümlemesinde ortaya konulan şey, ABD'nin savaşın eylem kısmında başarılı olmasına karşın, savaşı kavramsallaştırmada başarısız olmasıdır. Böylece ABD tanımını yapamadığı bir olgunun getirdiği amaçsızlık içinde başarıyı yalnızca şiddet araçlarına hakim olmakta aramaktadır. Oysa tüm bunların birbirlerine bağlı, iç içe geçmiş, hatta bunun ötesinde hiyerarşik olarak sıralanmış olduğu göz önünde bulundurulursa, Gray'in anlatmak istediği ABD'nin temel hatası net olarak anlaşılır.

⁶ Kılıçbay, Mehmet Ali, Von Clausewitz'in Bilimsel Savaşı, Cogito, Sayı 3, Kış 1995, s.85-89, s.86.

⁷ Gray, Colin S., Strategy and History: Essays on Theory and Practice, Routledge, UK 2007 (Taylor&Francis e-library edition), s.81.

⁸ Gülboy, Burak, Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2014, s. 3-4. Oktay, Cemil, Modern Toplumlarda Savaş ve Barış, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s.7.

⁹ Karaosmanoğlu, Ali, 21. Yüzyılda Savaş Tartışmak: Clausewitz Yeniden, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 8, Sayı 29, Bahar 2011, s. 5-25. von Clausewitz, Carl, On War, Princeton University Press, New Jersey 1989, s.75.

¹⁰ Gray, Strategy and History, a.g.e., s.82.

Gray ABD'nin hatalarını; savaş ve savaşmanın farkını anlayamamak; savaşın sabit bir doğası olduğunu varsaymak; savaşın siyasetin bir aracı olduğunu yani savaş ile barış arasındaki yaşamsal birlikteliği, savaşın kendi içinde bir amaç olmadığını anlayamamak; askeri araç ve bunların kullanılmalarının bir amaç olmadığını anlayamamak; teknolojik değişimleri savaşın doğasının değişimi olarak yanlış algılamak; düzenli savaş ile düzensiz savaşın farklılıkları üzerinde durmaktan dolayı bu ikisinin benzerliklerini algılayamamak olarak sıralar ve tüm bu yanlışları düzeltmek üzere tavsiyelerde bulunur.¹¹ Bu tavsiyelerini sistemli bir hale getirerek, savaşın prensipleri başlığında ortaya koyar. Bunu yaparken Clausewitz'in savaş tanımını temel alır ve savaş ile stratejinin farkını Clausewitzvari şekilde yapar. Günümüzde savaş kavramının algılanmasındaki yanlışlığı düzeltmek ve savaş ile strateji arasındaki farkı iyi çizebilmek açısından önemli olan bu ayırım, orijinal metin ve ilgili metinler temel alınarak anlaşılabilir. Bu nedenle makalenin bundan sonraki kısımlarında Clausewitz'in "Savaş Üzerine" isimli eseri temel alınarak savaş ve strateji kavramları arasındaki farklılıklar üzerinde durulacaktır.

Savaş Üzerine

Batı düşünce tarihinde ilk kez Heraklit savaşı evrensel öneme ve döngüsellığe sahip bir olgu olarak ortaya atmıştır; onun için savaşın kaynağı "Oluş"tur. Yani karşıtların savaşı sayesinde varoluş ve yok oluş döngüsü gerçekleşir.¹² Burada bile savaşmanın daha üstün bir kavrama dair dolaylı bir amaç olduğu görülür. Darwin de savaşın amaç olduğunu düşünür; türlerin arasında görece güçlülerin varlığını sürdürebilmeleri için yaşam savaşı yapıldığını ve bunun da düzenle, daha büyük bir gaye olan ve otomatik bir süreç olan evrimle ilişkisi olduğunu ileri sürer. Burada savaşın doğa bilimleri bağlamında açıklanması görülür. Kant'ta bu karşılıklı ilişkinin kaynağı "logos" yani "evrensel akıl" ile açıklanırken, İbni Haldun ise savaşları insanların birbirlerine karşı beslediği intikam duygusuna bağlar ki bu Hobbes'un da kullandığı "insan doğası" vurgusundan başka bir şey değildir.¹³ Machiavelli için ise savaş, yönetmenin bir aracıdır; böylece artık savaş siyasetin alanına girmiştir. Clausewitz ise, savaşı kavram ve eylem olarak ayrı algılayarak, savaşı siyasi bir eylem olarak pratikten ayırarak genel geçer kabullere varma arayışındadır. Tarih boyunca gerçekleşmiş savaşlardan örnekler alarak, kavramsal olarak savaş olgusunun özüne inerek savaşın bilimsel genellemesini yapmaktadır.

Clausewitz savaşı "düşmanı irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet eylemi" olarak tanımlar.¹⁴ Devamında bu tanımın açıklamasını yaparak, savaşın esas amacının düşmana isteğimizi kabul ettirmek olduğunu, şiddetin ise bu amaca ulaşmada ancak bir araç olduğunu ifade ederek bu düşünceyi "Savaş iki temel çıkar arasındaki bir çatışmadır ve sadece kan dökülerek çözülebilir" önermesiyle veciz bir şekilde dile getirir.¹⁵ Bu amaca ulaşabilmek için düşmanın güçsüz hale getirilmesi gerekir ki bunu gerçekleştirmek için savaşma eylemine başvurulur. Öyleyse askeri güç kullanarak savaşmak siyasal amaca ulaşmanın bir yöntemidir. Clausewitz bunu "savaş sanatı hiçbir şekilde siyasetin öğretmeni olarak algılanmamalıdır ve burada politikayı sadece toplumun tüm çıkarlarının temsilcisi

¹¹ Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Gray, Colin S., Strategy and History: Essays on Theory and Practice, Routledge, UK 2007 (Taylor&Francis e-library edition).

¹² Erdemli, Atilla, Savaş ve Aydınlanma, Felsefelogos, Yıl 2, Sayı 8, Ekim 1999, s.51-84, s.66.

¹³ Yalçınkaya, Haldun, Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s.21.

¹⁴ Clausewitz, a.g.e., s.75.

¹⁵ Aynı yerde, s.149.

olarak ele alabiliriz” diyerek net bir şekilde ifade eder.¹⁶ Savaşmak suretiyle gücü azaltılan düşmanın varılmak istenen siyasal amacı kabul etmesi sağlanır.

Savaşın siyasal bir kavram olduğunu ifade eden diğer bir yazar olan Michael Handel'e göre de, savaş bir tarafın siyasal çıkarlarına hizmet ettiği sürece mantıklı bir amaca sahiptir ki bu da askeri değil siyasal liderlerce yönetilmesi için yeterli bir nedendir.¹⁷ Benzer şekilde Mao Tse-tung da 'Uzun Süren Savaş Üzerine' adlı eserinde savaşın siyasal özelliğine “Eski çağlardan beri siyasal bir özelliği olmayan tek bir savaş bile olmamıştır [...] Savaşın siyasetten tek bir saniye için bile ayrılması olanaksızdır.”¹⁸ ifadeleriyle vurgu yapar. Bu bağlamda savaşı başlatma nedeninin siyasal olması gerektiğini, karar alıcının da askeri değil siyasal lider olması gerektiğini belirtir.¹⁹ Gray de, Clausewitz'in savaşta siyasal amaçları gerçekleştirmek üzere güç uygulanması gerektiği düşüncesine katılarak “Eğer güç siyasal amaçlar için uygulanmıyorsa o zaman savaş değildir. Spor olabilir veya cinayet, veya yerel kültüre has bir tarz eşkıyalık, ama savaş olamaz” ifadesini kullanır.²⁰

Ayrıca savaşın ana faaliyeti olan savaşmak dışında, politik, diplomatik, ekonomik girişimler de önemlidir. Sonuçta savaş, mevcut siyasal durumdan tarafların birinin ya da hepsinin memnun olmadığı için bu durumu daha iyi bir siyasal duruma çevirmek için yapılan bir faaliyettir. Bu ilişkiler savaşma eylemi sürerken de sonrasında da devam eder. O nedenle savaş sonrası elde edilmesi amaçlanan barışın temel koşulları da bu süreçler içerisinde şekillenir. Barışın kalıcılığı açısından da, askeri başarının özellikle siyasal ve diplomatik başarı ile desteklenmesi gerekir. Bu duruma örnek olarak, ABD'nin Irak müdahalesinin, başta öne sürülen diktatöryel bir rejimi devirip demokrasiyi tesis etme amacının sadece askeri müdahale ile başarıya ulaşamaması gösterilebilir. Birinci Dünya Savaşı sonrası sağlanan barış düzenine savaştan mağlup çıkmış devletlerin rızaları aranmadan, galiplerin iradelerinin dayatılması sonucu kalıcı barışın elde edilememesi başka bir örnek olarak verilebilir. Galip devletler askeri olarak başarı kazanmış olsalar da siyasal olarak Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlığın çözümünü sağlayamamışlardır.

Clausewitz, sınırlı savaş kuramını geliştirmeden önce yaptığı bir tahlilde, savaşmak eylemi sırasında sınırsız güç kullanılabileceğini ifade eder.²¹ Buradan anlaşılması gereken, sınırsız bir çatışma eylemi içine girmenin savaşın amacı olduğu değildir. Tersine, rakibi istenilen uzlaşma noktasına getirmekte bir ikna edici araç olan gücün, sınırsız kullanımı kabul edilerek ikna ediciliğinin artırılmasıdır. Clausewitz bu durumu savaşın birinci karşılıklı etkileşimi ve birinci aşırılığı olarak adlandırır. Buna örnek olarak Soğuk Savaş sırasında yaşanan nükleer silah yarışı ve bunun sonucu ortaya çıkan dehşet dengesi verilebilir. ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) nükleer silah teknolojisini geliştirme ve nükleer silahlara sahip olma yönünde birbirleri ile girdikleri yarış sonrası savaş iki taraf için de toptan bir yok oluş anlamına geliyordu. Karşı tarafı saldırmamaya ikna etmek için eldeki gücü geliştirme, sınırları olmayan bir süreçtir ve sonunda gelinen noktada savaş iki taraf için de yüklenilmesi çok ağır bir sorumluluk haline gelir ve böylece savaş engellenmiş de olur.

İkinci karşılıklı etkileşim ve aşırılık olarak adlandırılan durum ise, savaşmanın karşılıklı yani iki tarafın da katılımını içeren bir durum olması nedeniyle, iki tarafı da

¹⁶ Aynı yerde, s.607.

¹⁷ Handel, Michael I., Savaşın Ustalar Klasik Stratejiler, Doruk Yayıncılık, Ankara 2004, s.16.

¹⁸ Tse-tung, Mao, Selected Readings from the Works of Mao Tse-tung, Foreign Languages Press, Pekin 1971, s.226-227, aktaran: Handel, Michael I., Savaşın Ustalar Klasik Stratejiler, Doruk Yayıncılık, Ankara 2004, s.97.

¹⁹ Handel, a.g.e., s.99.

²⁰ Gray, Strategy and History, a.g.e., s.200.

²¹ Clausewitz, a.g.e., s. 77.

etkileyen bir eylem olmasıdır. Bir taraf diğerini yenemediği sürece yenilme riski sürer, kontrol kimsede değildir ve iki taraf da birbirine kendi amacını zorla kabul ettirmek için mücadeleye devam eder.²² Bir anlamda savaşın insani bir olgu olması ve iki tarafın da insan olarak aynı şekilde davranmaya devam etmesi bu ikinci özdeşlik olan “öznenin türdeş özdeşliği”ni doğurur.²³ Sonuç olarak bu durum bir karşılıklı etkileşim içerir.

Clausewitz’in savaşla ilgili bir başka çıkarımı, hiçbir zaman savaşın sonucunun kesin olamayacağıdır.²⁴ Bir savaş kesin olarak kaybedilmiş görünse bile, kaybeden bunu geniş süreç içerisinde geçici bir durum olarak görerek bir sonraki fırsatta galip durumuna gelmeyi düşünecektir. Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’ndan kesin mağlup olarak çıktığı varsayılmış ve bu durum Versay Anlaşması ile garanti altına alınmıştır. Oysa ilerleyen yıllarda Almanya’nın revizyonist politikaları başlamış ve diğer Avrupa devletleri bu duruma göz yummuşlardır. 1938 Münih düzenlemeleri Almanya’nın genişlemesine Avrupa’nın büyük devletlerinin göz yumduğunun göstergesi sayılmış ve tüm bunlar İkinci Dünya Savaşı’nın yolunu açan nedenler olmuştur. Diğer yandan bakıldığında, Birinci Dünya Savaşı “tüm savaşları bitiren savaş” olarak adlandırılmış ve bundan sonra savaş olmaması için gereken önlemler alınmış, bu amaçla Milletler Cemiyeti kurulmuştur. Oysa yirmi yıl kadar kısa bir süre sonra ilkinden daha yıkıcı olan bir dünya savaşının gerçekleşmesi engellenememiştir. Tarih de gösteriyor ki, en büyük savaşlar ya da en kesin yenilgiler bile daimi değildir; sadece bir sonraki karşılaşmaya kadar geçerliliğini sürdürür. Buradan da askeri başarının nihai sonuçlar elde edemediği, daha geniş siyasi sürecin bir parçası olduğu görülür.²⁵

Askeri mücadelenin savaşın asıl hedefi olmadığını, en azından uygar toplumlarda bunun böyle olduğunun altını çizen Clausewitz, bunu “eğer bütün toplumlar savaşıyorsa - tüm halklar, ve özellikle de uygar halklar - bunun nedeni mutlaka siyasi bir durumda yatar, ve durum her zaman siyasi bir hedefe sahiptir” diyerek belirtir.²⁶ Siyasi bir amacın yoksunluğunda savaş patlamaya hazır bir volkana benzetilebilir; siyasi hedeflere sahip olmayan taraflar böylesine bir savaşta enerjileri tükenene değin savaşımaya devam edeceklerdir. Bu durum da savaşın bir yıkım ve yok etme eylemine dönüşmesini getirecektir. Clausewitz’in ayrıntılı olarak açıkladığı gibi savaş değişen hızlarda seyreden, bazen durup daha sonra yine başlayabilen, başka bir deyişle bir süreci kapsayan bir eylemdir. Bu eylemin amacı siyasi olan nihai hedefe varmak, bunun için karşı tarafın direncini kırmaktır. Karşı tarafın direncini kırana ya da kendi direnci kırılana kadar iki taraf da savaşa devam eder. Bu nedenle, savaşı belli bir süreyle sınırlamak ve onu bir maden patlamasına benzetmek onun siyasi amacı olan bir eylem olma durumuna tezat teşkil eder. Oysa Clausewitz’in tanımladığı şekliyle savaşta “siyasi hedefler asıl amaçtır ve savaş da bunlara ulaşmak için kullanılan bir araçtır ve araçlar kullanıldıkları amaçtan hiçbir zaman soyutlanamazlar”.²⁷

Clausewitz savaş ile savaşma eyleminin iç içe geçmiş olduğunu ileri sürer; bu da savaşma eyleminin siyasi amaca ulaşma aracı olması ve siyasi amaçtaki değişikliklerden etkilenmesi, bunlara göre değişmesinden kaynaklanmaktadır. Savaşma eyleminin

²² Bu durum Clausewitz tarafından mutlak savaş (absolute war) olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Gülboy, Burak, Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı’nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2014, s. 4-5.

²³ Delice, Engin, Savaşın Diyalektik Süreci, Felsefelogos, Yıl 2, Sayı 8, Ekim 1999, s.100-118, s.103.

²⁴ Clausewitz, a.g.e., s. 78-80.

²⁵ Moody Jr, Peter Ray, Clausewitz and the Fading Dialect of War, World Politics, Cilt 31, Sayı 3, Nisan 1979, s. 417-433.

²⁶ Clausewitz, a.g.e., s.86-87.

²⁷ Aynı yerde, s.87.

gidişatına göre, siyasi amaç da bir dereceye kadar değiştirilebilir. Ancak, sonuç olarak askeri başarı, bütün siyasi amacı değiştirmeye muktedir değildir. Nihayetinde savaşmak, siyasi amacı gerçekleştirmeye yarayan bir araçtır. Clausewitz siyasetin savaşa ile yakın ilişkisini anlatırken Fransız Devrimi örneğini vererek, diğer devletlerin değişimin askeri alanda değil siyasi alanda olduğunu anlayamadığı için Fransız Devrimi'ni anlamlandırmakta zorlandıklarını belirtir.²⁸ Aynı olgu için Vietnam Savaşı örneği düşünülecek olursa, ABD'nin savaştaki en büyük hatalarından birinin Vietnamlıların savaşa nedenlerini doğru algılayamaması olduğu söylenebilir. ABD perspektifinden bakılınca Kuzey Vietnam komünist yönetim kurabilmek için savaşıyordu, oysa Kuzey Vietnamlıların perspektifinden bakılınca durum farklıydı: Onlar milli bağımsızlık savaşı veriyorlardı. Bu örnekler oldukça net olarak göstermektedir ki, savaşın siyasi amacının saptanması, savaşan tarafların kendi stratejilerini oluşturmaları amaçlanan sonucun elde edilmesi açısından önemlidir. Ancak daha da önemlisi karşı tarafın o savaştaki siyasi amacının doğru anlaşılması, savaşın gidişatını, izlenecek stratejiyi ve varılmak istenen sonucu gerçekçi olarak tayin etmede hayati öneme sahiptir.

Taraflar belli amaçlara ellerindeki imkânlarla ulaşabilmek için uygun zamanın gelmesini beklerler. Fakat gerçekte savaş önceden yapılmış olan planların nadiren uygulanabileceği bir gidişat izler. Karşı tarafın imkânlarını daha doğru tahmin eden taraf başarıya daha yakın olurken, bunları veya doğa koşulları gibi diğer etkenleri doğru analiz edemeyen taraflar hayal kırıklıklarına uğrayabilirler. Almanya Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, savaşı aynı anda iki cephede sürdüreceği güçte olmadığı halde altı hafta içerisinde Fransa'yı yenerek ardından Rus cephesine yoğunlaşmayı planlamıştı. Genelkurmay Başkanı Alfred Graf von Schlieffen'in adıyla anılan bu plan uygulamaya konulduğunda masada yapılan planın uygulamada gerçekleşmediği görüldü.²⁹ Schlieffen Fransa'ya en büyük saldırısını 1839 yılından beri İngiltere, Fransa ve Prusya garantörlüğünde tarafsızlaştırılmış bir devlet olan Belçika'nın Flanders düzlükleri üzerinden gerçekleştirmeyi planlıyordu.³⁰ Fransa'nın kısa sürede yenileceğini, İngiltere'nin de Belçika'nın ve Fransa'nın ani işgaline tepkisiz kalacağını düşünüyordu.³¹ Oysaki İngiltere bu işgale tepkisiz kalmayarak birliklerini Fransa'ya geçirdi ve üç koldan Fransa içine ilerleyen Alman birliklerinin kısa kaç taktiği ile birleşip Fransız ordularını yenilgiye uğratmasını engelledi. Sonuç olarak, altı hafta içinde Fransa'nın düşeceğini planlayan Almanya, bu süre içinde amacına ulaşamadı. Bunun da ötesinde, tüm savaşı dayandırdığı Schlieffen Planı da çökmüş oldu.³² Buradan da görülebileceği gibi, sahip olunan imkânlar dâhilinde, konulan hedeflere, belirlenen süre içerisinde ulaşmamak, amaçların gerçekleştirilememesiyle sonuçlanmaktadır.

Ayrıca, bir savaş dâhilinde savaşa dışında faaliyetler de bulunur; devletlerin savaşa girmeden önce sürdürdüğü diplomasi gibi faaliyetler savaşa girilmesi ile sona ermez. Nasıl ki savaşın kaynağı siyasi nedenler ise, savaş da devletlerarasındaki siyasi ilişkilerin sürdürülmesinin bir başka çeşididir. Bu açıdan bakıldığında savaşın sadece meydanlarda sürmediği, aynı zamanda ilişkilerin siyasi alanda da devam ettiği, bir süreliğine buna ara verilse de amacın siyasi ilişkilerin tekrar kurulması olduğu görülür. Clausewitz bunu, "savaş siyasal ilişkilerin başka araçlarla sürdürülmesidir" olarak ifade

²⁸ Aynı yerde, s.591-2.

²⁹ Oktay, a.g.e., s.45-7.

³⁰ Keegan, John, The First World War, Pimlico, London 1999, s.34.

³¹ Gülboy, Burak, Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Altın Kitapları, İstanbul 2004, s.95-96.

³² Aynı yerde, s.115-119.

eder.³³ Bu da savaşın siyasi bir olay olarak nitelenmesine uygun bir varsayımdır ve stratejinin savaşın sadece bir yönü olduğunu gösterir. Strateji ya da savaşmak, siyasi bir faaliyet olan savaşın sadece bir yönüdür çünkü savaşın temel amacı karşı tarafı yenilgiye uğratmanın ötesinde, siyasi ilişkilerin sürdürülmesidir. Savaşma eylemi taraflar arasında bir kopuş öngörürken, kavramsal olarak savaş, ilişkilerin farklı bir düzlemde devam etmesidir. Clausewitz'e göre savaş, ancak diplomasinin sorunu çözemediği noktada, bir sorun çözme aracı olarak kullanılması kaçınılmaz hale geldiğinde gerçekleşir ve diplomasi savaşın başlaması ile sona ermez, aksine önemli bir rol oynamaya devam eder.³⁴

Bir yanı sıra askeri başarıya dolayısıyla askeriye dayanan savaş, Clausewitz'in belirttiği gibi, diğer yandan devlet yani hükümete ve halka dayanır.³⁵ Bu ilkeler, Clausewitz'in savaşı kuramsallaştırmasında yararlandığı en önemli hususlardır ve Clausewitz'in üç ilkesi olarak bilinir.³⁶ Siyasi bir eylem olduğu için savaşın sorumluluğu ve yürütülmesi siyasi iradeyi temsilen devletin yürütme organı hükümete yani sivil karar alıcılara aittir. Halk ise, kendisini de yakından ilgilendiren bir durum olan savaşa verdiği destek ya da karşı çıkış ile önemli bir unsurdur. Bu unsur, Vietnam Savaşı sürerken ABD'de kamuoyunun ne denli büyük bir tepki verdiği göz önünde bulundurulunca daha bir anlam kazanır. Savaşın halka etkileri arasında; gönderilen askerlerin birer vatandaş ve evlat oluşu, bu askerlerin ve savaşın diğer masraflarının karşılanması için bütçeden ayrılan önemli miktarda paranın vatandaşın vergi gelirinden sağlanması ve eğitim sağlık gibi giderleri kısma pahasına aktarıldığı düşünülünce savaşın ekonomik etkileri, savaşın haklılığı yani ahlaki yönünün halk tarafından benimsenmesi gibi önemli noktalar bulunur. Eğer halk bunlardan birine veya bir kaçına itiraz ediyorsa, hükümet halkın arkasında olmadığı bir savaşı yürütüyor olacaktır. Bu durum ise, Clausewitz'in "savaşın sonucunu tarafların araçlarının tümü ve iradesi belirler" önermesi uyarınca iradenin kaybına neden olacaktır.³⁷ İradenin kaybı ise savaşın tamamıyla olmasa bile tespit edilen hedeflere erişilememesine veya hedefin küçültülmesine neden olur. Vietnam Savaşı, amacındaki belirsizliğin savaşın sonucuna olan olumsuz etkisi haricinde, halk nezdinde ahlaki olarak kabul görmediği için dünya genelinde yoğun kamuoyu tepkisi ile karşılaşmış ve bu durum ABD'nin çekilmesinde diğer nedenlerle birlikte önemli bir rol oynamıştır.³⁸ Yine ABD'nin Irak'a müdahalesinden önce bu eylemi haklı göstermek için kendi kamuoyu ve müttefiki İngiltere kamuoyuna sunduğu, sonradan gerçek olmadığı kanıtlanan, Irak hükümetinin elinde kitle imha silahlarının varlığına dair istihbarat bilgileri de kamuoyunun rızasını sağlamak amacına dönüktü.³⁹ Bunlar halkın savaşa onayının önemini ve savaşların siyasi doğasını gösteren önemli olaylardır.

Savaş eylemi gerçekleşirken askeri karar alıcıların hedefi karşı tarafı yenilgiye uğratarak teslim olmalarını sağlamaktır. Buna karşılık, sivil karar alıcılar için savaş siyasi bir eylemdir ve askeri galibiyetler avantaj yaratacak olsa da, hedeflenen asıl sonuç barıştır; bu anlamda da sivil karar alıcılar açısından savaşın yürütülmesi, salt bir askeri

³³ Clausewitz, a.g.e., s.605.

³⁴ Handel, a.g.e., s.65.

³⁵ Aynı yerde, s.39.

³⁶ Herberg-Rothe, Andreas, Clausewitz's Puzzle: The Political Theory of War, Oxford University Press, Oxford 2007, s. 91-117.

³⁷ Handel, a.g.e., s.45.

³⁸ Oktay, a.g.e., s.7.

³⁹ ABD Senatosu İstihbarat Komitesi, Irak Savaşı Öncesi İstihbarat Raporlarına Dair Basın Açıklaması, 5 Haziran 2008, <http://www.intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775>, (27.10.2014). Hiatt, Fred, "Bush Lied? If only it were that simple", Washington Post, 9 Haziran 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/06/08/AR2008060801687.html>, (27.10.2014).

operasyonun başarıya ulaştırılmasını aşarak, rakibi barış masasına oturabilecek bütün seçeneklerin seferber edilmesini de içerir. Birçok durumda galibiyet çatışma dışı alanlarda da kazanılabilir. Örneğin, savaşta hiç bir taraf yenilgiye uğramadan barış anlaşması yapılması olasıdır. Yıpratma savaşı uygulanarak karşı tarafın daha fazla kayıp vermeyi istemeyeceği bir noktaya getirilmesi ve barış masasına oturulması sağlanabilir. Taraflardan birinin gücü diğerine oranla çok fazlaysa, bu durumda diğer taraf savaşın uzamasını istemeyecektir. Yirminci yüzyılın büyük kısmını kapsayan ve çok az sıcak çatışmaya sahne olan Soğuk Savaş dönemi bu durumun en güzel örneklerindedir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile oluşan yeni dünya düzeninin iki büyük gücü ABD ve SSCB, 1989'a dek karşılıklı çatışmaya girmeden fakat dünyanın çeşitli bölgelerinde güç mücadelesi sürdürerek savaş halinde bulunmuşlardır. Bu savaş karşılıklı askeri bir çatışmaya dökülmeden, aralarında teknolojik ve askeri üstünlük, casusluk ve dünyadaki etki alanını artırma yarışı aracılığıyla sürmüştür. Bu çatışma sonuçta taraflardan birinin askeri yenilgisiyle sona ermemiştir.

Strateji veya "Savaşmak"

Clausewitz savaşın askeri alanda gerçekleşen yanını incelerken, her bir muharebenin "düzenlenmesi ve yönetilmesine" taktik, tüm bu çarpışmalara "savaşın amacı doğrultusunda eşgüdüm sağlamaya" ise strateji adı verir.⁴⁰ Ayrıca savaş ile savaşmanın farkını gösterecek şekilde stratejiyi, "muharebenin savaşın amacı doğrultusunda yapılmasıdır" şeklinde tanımlar.⁴¹ Buna göre savaşın ana amacı siyasi olarak saptanır, sonrasında bu amaca uygun şekilde operasyonel hedefleri ve yöntemleri strateji saptar. Strateji, siyasi bir amaca ulaşabilmek için gereken savaş planını yapar. Savaşın gidişatını belirleyen şey temelde siyasi amaçtır. Strateji ve bunu uygulayan karar alıcılar, siyasi amaca uyan stratejiyi geliştirmek ve uygulamaktan sorumludurlar. Diğer yandan Clausewitz'e göre, savaş sırasında siyasi amaçta değişiklikler yapıldığında strateji yapılan değişikliklere uygun şekilde yeniden tanımlanmalıdır. Bu durumda, savaşın siyasi amacının, stratejiyi aşan bir noktada ve stratejinin üstünde bir hiyerarşide yer aldığını söylemek doğru olacaktır.

Buna göre, teknik anlamda savaşın çatışmalarına ilişkin planlar için taktik kısmını oluşturur. Savaşın genel siyasi amacına ulaşmak için yapılacak harekâtları planlamak ise stratejiye dâhildir. Bu bakımdan incelendiğinde, savaş ile savaşmak ayrımında savaşmak kısmını bu stratejilerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Savaş içerisindeki çatışmaların nihai amaç yönünde sürdürülmesini, nihai amaca ulaşmak için gereken hamlelerin yapılmasını öngören strateji, savaşın çok önemli bir yanını oluşturmakla birlikte, kendisi esas amaç olmayarak, bu amacı elde etmeye yönelik bir araç olma durumundadır. Zira strateji savaşın sadece askeri olan kısmına dair bir kavramdır. Oysa savaş kavramının kendisi sadece askeri karşılaşmayı içermez, bunun dışında siyasi olarak birçok faaliyet ve kavramı da barındırır.

Strateji kavramını, Baron de Jomini 'The Art of War' isimli kitabında Clausewitz'e benzer şekilde tanımlar. Savaşı stratejiden ayrı, daha üstün ve kapsayıcı bir kavram olarak algılar. Jomini'ye göre strateji "harita üzerinde savaş yapma sanatıdır ve tüm harekât alanlarını kapsar".⁴² Jomini taktiği ise, stratejinin harita üzerindeki planlarının gerçeğe, üç boyutlu olarak yansması olarak tarif eder. Ona göre, "büyük taktikler" askeri birlikleri

⁴⁰ Clausewitz, a.g.e., s.128.

⁴¹ Aynı yerde, s.177.

⁴² de Jomini, Baron Antoine-Henri, The Art of War, Plain Label Books, Philadelphia 1862, s.44.

arazi şartlarına uygun olarak, arazinin üzerinde savaş alanına gönderme sanatıdır.⁴³ Bu tanımlar ışığında Jomini'nin de Clausewitz gibi büyük planları ve hedefleri içeren savaş ile bu hedeflere varılması için gereken strateji ve harekâtları kapsayan savaşmak kavramlarını ayırdığı görülür.

Gray de strateji tanımında Clausewitz'e katılır ve stratejinin özellikleri üzerinde durarak bu tanımı geliştirir. Gray'e göre strateji ne savaş ne de silahlı çatışmadır, bunun ikisini birbirine bağlayan bir köprüdür.⁴⁴ Strateji doğası gereği karmaşıktır; bir yanı sıra - siyasal bir kavram olarak savaşla bağlantısıyla - sabittir; öte yandan savaşma eylemi ile ilişkisi bakımından yeni teknolojileri takip etmesi gerekliliği, toplum ve siyasal fikirlerdeki gelişmeler nedeniyle değişken olmak zorundadır. Strateji bir yanı sıra politikaya bir yanı sıra askeriye yakın olması nedeniyle geniş bir alanı kapsar ve bu nedenle hata yapma olasılığı da artar. Ayrıca, Napolyon'a göre stratejistler eğitilemezler, becerilerini ancak tarihi ve tarihteki savaşları iyi bilerek ve tecrübe ederek geliştirebilirler.⁴⁵

David Lonsdale de Clausewitz, Gray ve Andre Beaufre'un strateji yaklaşımlarından ortak bir tanım çıkararak stratejiyi "siyasi amaçlara ulaşma amacıyla maharetli düşman(lar)a karşı askeri güç kullanma sanatı" olarak tanımlar.⁴⁶ Lonsdale'e göre stratejinin önemi, güç kullanırken ne ölçüde şiddete başvurulacağını hassas ayarını yapmaktır, çünkü bir tarafta savaşın vahşi doğası varken, diğer tarafta da savaşın siyasi yanı vardır.⁴⁷ Stratejinin ya da savaşmanın belirleyeceği şey, bu şiddetin ne zaman, ne ölçüde, hangi şekilde ve hangi hedeflere karşı kullanılacağını saptamaktır.⁴⁸ Bernard Brodie ise stratejiyi pragmatik düşünce olarak tanımlayıp, bir amaca ulaşmayı başarma ve bu amaca ulaşmak için nasıl çalışılması gerektiği olarak yorumlar; strateji bir "nasıl yapılır" çalışmasıdır ve bu anlamda strateji siyasetin bir dalıdır.⁴⁹

Clausewitz'in belirttiği gibi, modern savaşlar -ki onun "modern" olarak nitelendiği ile günümüzün modern olarak niteleneni arasında tarihsel akış ve gelişmeler bakımından fark vardır- sadece fiili savaş yani muharebe ile kazanılmaz; bu savaşın sadece bir yönünü oluşturur, oysa savaş çatışmanın da ötesinde bir kavramlar bütünüdür.⁵⁰ Savaşın kazanılması için, savaşın ana amacına bağlı onu destekleyici tali faaliyetler olan tüm ayrı harekâtların kazanılması gerekir. Bu harekâtların hepsi ana amaç olan savaşa bağlıdır, fakat özelde bakıldığında her birinin farklı amaçları vardır. Örneğin bir çatışmada galibiyet onun özelindeki amaçtır. Genel amaç savaşın kazanılması olsa da, sadece çatışmaya bakılırsa, amaç o çatışmanın kazanılması olarak görülür. Bu nedenle, daha özel bir amacı olan savaşmak eylemine odaklanmak, genelin gözden kaçmasına neden olabilir. Clausewitz'in dediği gibi "(fiili) savaş politik ilişkilerin sadece bir parçasıdır ve dolayısıyla bağımsız bir nesne değildir".⁵¹ Bu nedenle "savaş" ve "savaşmak" kavramları hedefe yönelik ölçükleri bakımından da birbirlerinden ayrılırlar.

⁴³ Aynı yerde, s.44.

⁴⁴ Gray, *Strategy and History*, a.g.e., s.92.

⁴⁵ von Caemmerer, Rudolf, *The Development of Strategical Science During the 19th Century*, (çev.) Karl von Donat, Hugh Rees, London 1905, s.275. Aktaran: Gray, Colin S., *Strategy and History: Why Strategy Is Difficult*, Routledge UK (Taylor&Francis e-library edition), 2007, s.93.

⁴⁶ Lonsdale, David J., *War In the Information Age, Clausewitzian Future*, Frank Cass, UK 2004 (Taylor&Francis e-library 2005), s.2.

⁴⁷ Aynı yerde, s.34.

⁴⁸ Aynı yerde, s.170.

⁴⁹ Brodie, Bernard, *War and Politics*, MacMillan, New York 1973, s.452. Aktaran: Gray, Colin S., *War, Peace and International Relations*, Routledge, New York 2007, s.17.

⁵⁰ Clausewitz, a.g.e., s.227.

⁵¹ Aynı yerde, s.605.

Son olarak değinilebilecek bir nokta olarak savaş ve savaşmak kavramlarının aktörleri ve öznelilik ile genellik arasında durdukları yer olacaktır. Savaşma eyleminin aktörleri bu eylemi gerçekleştiren kişiler yani askerlerdir. Eylemin sonucunda başarı kazanacak olanlar da komutanlar, genelkurmay başkanları yani askeri yetkililerdir. Oysa siyasi bir kavram olarak savaş tüm halkı ilgilendirir, zira siyaset toplumsal ilişkileri temsil eder, bundan çıkan sonuç da devletleri ilgilendirir- kazanan ya da kaybeden devlettir.

Savaş kavramını ele aldıktan ve stratejinin farklarını ortaya koyduktan sonra 11 Eylül 2001 saldırılarını takiben ABD öncülüğünde Batı blokunun başladığı ve sürdürdüğü terörle mücadele pratiklerine bakılacak olursa, sürdürülen mücadelenin Clausewitz'in tanımları çerçevesinde değerlendirildiğinde savaş kavramının pek çok özelliğinden uzak olduğu görülebilir. Mueller ve Kaldor gibi modern düşünürler bu mücadeleyi çeşitli açılardan ele alarak önemli katkılar getirmiştir. Bu açıdan, Gray'in ABD dış politikasının savaş kavramına yaklaşımındaki hataları arasında gösterdiği savaşın sabit bir doğası olduğu varsayımına karşı, Mueller ve Kaldor gibi yeni yaklaşımlar açılım getirmektedir. Fakat nihayetinde, savaş ve savaşmak kavramlarının ayrımını açık bir şekilde içermeyen terörle mücadele kavramı, kazanılan harekâtlar toplamı olarak görülebilir. Irak müdahalesinin devamında Irak'ta iç istikrarın sağlanamaması ve takip eden süreçte istikrarsızlığın bölgede yeni terör örgütlerinin oluşmasıyla sürüyor olması veya Irak, Libya gibi müdahalelerin sonucunda hangi amaca ulaşıldığı sorusunun cevaplanmasındaki güçlük, Clausewitz'ten açıdan bakıldığında yürütülen savaşların amacındaki muğlaklığı gün yüzüne çıkarmaktadır. Clausewitz'in barışın kalıcılığını hedefleyen tanımında, savaşın siyasi ve diplomatik başarıyla desteklenmesinin önemine dikkat çekilirken, terörle mücadele pratiklerinde bu anlamda da muğlaklıkların mevcut olduğu ifade edilebilir. Ken Booth ve Tim Dunne'in işaret ettiği üzere, terörle mücadelenin güvenlik önlemlerinin artırılması gibi sonuçlarla esasen iç politikada daha etkili olduğu, dış politikada ise güvenliği artırmak yerine tam tersine tehditleri artırıcı etkilerde bulunabildiği görülmüştür.⁵² Hatta terörle mücadelenin, dış düşmanları ve iç muhalefeti artırarak ABD'nin etki ve gücünün azalmasına neden olduğu ifade edilmektedir.⁵³ Sonuç olarak, stratejik anlamda başarılı müdahalelerin gerçekleşmiş olması, terörle mücadelenin başarılı olmasını sağlamadığı söylenebilir. Savaş, Clausewitz'in açıkladığı üzere, kapsayıcı hedefleri olan bir olgu olarak ele alınmadığı sürece, başarılı harekâtlar ana amacın yerine getirilmesini sağlamakta yeterli olmamaktadır.

Sonuç

Batılı ülkeler 11 Eylül'den beri terörle mücadele için giriştikleri çatışmalarda askeri güçlerini yeni durumlara göre yeniden yapılandırmak zorunda kaldılar. Ulus-devletlerin aralarında savaşmaktan vazgeçtiklerinin düşünüldüğü bu yeni düzende, savaşa yüklenen bu yeni anlam da söz konusu yeni askeri yapılanma üzerinde şekillendi. ABD'nin demokrasi açılımları için uzak diyarlara götürdüğü askerleri, insan haklarının uygulanmasını desteklemek ve savunmak isteyen diğer Batılı askeri güçler tarafından ittifak ve koalisyonlarla desteklendi. Bu çerçevede Batının yeni orduları "asimetrik savaşlar" için yeniden ve yeni silahlarla teçhiz edildiler. Yeni silahlar ise yeni taktikler ve yeni stratejileri gerektirdi. Fakat Eric Hobsbawm'ın dikkat çektiği üzere, bu askeri eylemler sonrası müzakerenin başlaması ve barışla sona ermesi pek söz konusu olmadı.⁵⁴ Bu çalışmanın sorgulaması da bu noktada devreye girmektedir. Batılı askeri mantık, araçlarını yeni savaşa

⁵² Booth, Ken, ve Tim Dunne, *Terror in our Time*, Routledge, Oxon 2012, s. 38-39.

⁵³ Aynı yerde, s. 8-9.

⁵⁴ Hobsbawm, Eric, *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008, s.15-19.

uygun hale getirirken, savaş tanımı içine girilmiş olan muğlak yapıyı gözden mi kaçırmıştır? Diğer bir deyişle araçlara verilen önem, araçları kullanmak için dayanılacak olan siyasi hedeflerin göz ardı edilmesine mi neden olmuştur? Böyle bir durumda Clausewitz'in klasik teorisinin hala sunacak çok fazla şeyi olduğu vurgulanmalıdır.

Clausewitz 'Savaş Üzerine' isimli eserinde savaşın bir doğası olduğunu ve bunun olaylara ve mekânlara göre değişmediğini iddia eder. Bu saptamaya göre savaşlar siyasi nedenlerden kaynaklanırlar, siyasi amaçlara sahiptirler ve savaşların sürdürülmesi sırasında askeri yöntemler ve stratejiler kullanıldığı kadar aslında sadece savaşın varlığı ile bile olsa siyasi ilişkiler de devam eder. Clausewitz bu çıkarımıyla savaşın siyasi bir kavram olduğunu net bir şekilde ortaya koyar. Stratejinin ise savaşın eylemsel yanını ifade ettiğini, bu bakımdan siyasi olan savaş kavramının bir alt fonksiyonu olduğunu belirtir.

Günümüzde savaş ile ilgili konularda daha çok işin strateji yanının anlaşılması, savaşın siyasi bir olgu olduğunun unutulmasına yol açmaktadır. Bunda özellikle Gray'in de belirttiği gibi ABD'nin dış politika algılarını stratejik yaklaşımlar üzerine inşa etmesi etkili olmaktadır. Bu durum ABD ile işbirliği içindeki Batı bloku için de söylenebilir. Oysa savaş sadece stratejik yanıyla algılamak, savaş kavramının doğru bir şekilde anlaşılmasına engel olur ve bu şekilde uygulanacak politikaların da başarıya ulaşma şansları zayıflar.

Bu çalışmada, savaş ve strateji, veya diğer bir ifadeyle savaş ve savaşmak kavramları arasındaki ilişki ve farklılık, Clausewitz'in tanımı ve daha sonra yazında bu konuda gerçekleşen tartışmalar aracılığıyla açıklanmıştır. Sonuç olarak Clausewitz'in yaklaşımı benimsenerek, savaşın siyasi bir kavram olduğu ifade edilmiş ve örnekler sunulmuştur. Savaşa yanlış bir şekilde strateji olarak yaklaşıldığında ise yaşanan olumsuz deneyimler Vietnam Savaşı örneğinde gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- ABD Senatosu İstihbarat Komitesi, Irak Savaşı Öncesi İstihbarat Raporlarına Dair Basın Açıklaması, 5 Haziran 2008, <http://www.intelligence.senate.gov/press/record.cfm?id=298775> (27.10.2014).
- Bilgin Aytaç, Gizem, Üçüncü Dünya Güvenliği ve İnsani Müdahale: İnsan Güvenliğinden Irak Müdahalesine Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, Dezanj Yayınları, İstanbul 2014.
- Booth, Ken, ve Tim Dunne, Terror in our Time, Routledge, Oxon 2012.
- de Jomini, Baron Antoine-Henri, The Art of War, Plain Label Books, Philedelphia 1862.
- Delice, Engin, Savaşın Diyalektik Süreci, Felsefelogos, Yıl 2, Sayı 8, Ekim 1999, s.100-118.
- Erdemli, Atilla, Savaş ve Aydınlanma, Felsefelogos, Yıl 2, Sayı 8, Ekim 1999, s.51-84.
- Ereker, Fulya, “İlk Çağlardan Günümüze Haklı Savaş Kavramı”, Mustafa Aydın, Hans Günther Brauch, Mitat Çelikpala, Ursula Oswald Spring, Necati Polat (der), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s. 45-75.
- Gray, Colin S., Strategy and History: Essays on Theory and Practice, Routledge, UK 2007 (Taylor&Francis e-library edition).
- Gray, Colin S., War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History, Routledge, New York 2007.
- Gülboy, Burak, Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Altın Kitapları, İstanbul 2004.
- , Mutlak Savaş: Birinci Dünya Savaşı'nın Kökenleri Üzerine Clausewitzyen Bir Çözümleme, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2014.
- Handel, Michael I., Savaşın Ustalar Klasik Stratejiler, Doruk Yayıncılık, Ankara 2004.
- Herberg-Rothe, Andreas, Clausewitz's Puzzle: The Political Theory of War, Oxford University Press, Oxford 2007.
- Hiatt, Fred, “Bush Lied? If only it were that simple”, Washington Post, 9 Haziran 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/06/08/AR2008060801687.html> (27.10.2014).
- Hobsbawm, Eric, Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.
- Kaldor, Mary, New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, Polity, Cambridge 2006.
- Karaosmanoğlu, Ali, 21. Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 8, Sayı 29, Bahar 2011, s.5-25.
- Keegan, John, The First World War, Pimlico, London 1999.
- Kılıçbay, Mehmet Ali, Von Clausewitz'in Bilimsel Savaşı, Cogito, Sayı 3, Kış 1995, s.85-89.
- Londsdale, David J., War In the Information Age, Clausewitzian Future, Frank Cass, UK 2004 (Taylor&Francis e-library 2005).
- Moody Jr, Peter Ray, Clausewitz and the Fading Dialect of War, World Politics, Cilt 31, Sayı 3, Nisan 1979, s. 417-433.
- Mueller, John, Remnants of War, Cornell University Press, Ithaca 2004.
- Oktay, Cemil, Modern Toplumlarda Savaş ve Barış, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.
- Von Clausewitz, Carl, On War, Princeton University Press, New Jersey 1989.
- Yalçınkaya, Haldun, Savaş, Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı, İmge Kitabevi, Ankara 2008.